

Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ
Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİ

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BASIYA ÖNSÖZ.....	vii
İKİNCİ BASIYA ÖNSÖZ.....	ix
BİRİNCİ BASIYA ÖNSÖZ.....	xi
İÇİNDEKİLER.....	xv
KISALTMALAR.....	xxvii
KAYNAKÇA.....	xxxii
§1. GİRİŞ.....	1

Birinci Bölüm

VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN KURAMSAL KONUMU

§2. YASALLIK İLKESİNİN ETKİNLİĞİ.....	5
I. GENEL AÇIKLAMA.....	5
II. YASALLIK İLKESİNİN DİĞER HUKUK DALLARINDAKİ ETKİNLİĞİNE TOPLU BAKIŞ.....	7
A. Anayasa Hukuku'nda ve İdare Hukuku'nda.....	7
B. Ceza Hukukunda “Suçun ve Cezanın Yasallığı İlkesi”	9
C. Mali Hukukta “Bütçe Hazırlama ve Uygulama Yöntemlerinin Yasallığı İlkesi”	10

D. Ekonomik Kamu Hukukunda “Planlama Düzeninin Yasayla Belirlenmesi ve Korunması İlkesi”	12
III. VERGİ HUKUKUNDA VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN ANLAM VE KAPSAMI	14
A. Verginin Yasallığı İlkesinin Anlamı ve Boyutları.....	14
1. Genel açıklama	14
2. Birey yönünden.....	15
a. Temsilsiz vergi olmaz ilkesi (boyutu) (nullum tributum sine repraesentatione, no taxation without representation)	15
b. Yasasız vergi olmaz ilkesi (boyutu) (nullum tributum sine lege, keine Steuer ohne Gesetz)	16
c. Verginin belirgin olması ilkesi (boyutu)	18
3. Devlet yönünden	21
a. Verginin alınması zorunluluğu ilkesi (boyutu)	21
b. Verginin zorla yürütüm yoluyla alınması ilkesi (boyutu)	22
B. Kapsamı.....	22
1. Mali yüküm türleri açısından.....	22
2. Yasaların yürürlüğü açısından	25
a. Verginin konulması.....	26
b. Verginin değiştirilmesi	28
c. Verginin kaldırılması.....	31
§3. TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN GELİŞİMİNDE VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN KONUMU	33
I. GENEL AÇIKLAMA.....	33
II. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE.....	34
A. İngiltere	34
1. Genel Açıklama	34
2. Büyük Özgürlük Fermanı	35
3. Haklar Dilekçesi.....	38
4. Haklar Beyannamesi	40

B. Amerika Birleşik Devletleri	41
C. Fransa.....	42
D. Almanya	44
§4. VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN KARŞILADIĞI GEREKSİNİMLER.....	47
I. GENEL AÇIKLAMA.....	47
II. GÜVENLİK GEREKSİNİMİ	49
A. Özgürlüklerin Güvence Altına Alınması	49
1. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği.....	51
2. Zorla Çalıştırma Yasağı	52
3. Özel Yaşamın Gizliliği	54
4. Konut Dokunulmazlığı.....	56
5. Haberleşme Özgürlüğü.....	56
6. Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü.....	57
7. Mülkiyet Hakkı	59
B. Hukukun Güvenirliğinin Sağlanması.....	60
III. GELİŞME GEREKSİNİMİ.....	63
A. Genel Açıklama	63
B. Ailenin Korunması	64
C. Çalışma ve Sözleşme Özgürlüğü, Çalışma Hakkı ve Ödevi	65
D. Ücrette Adalet Sağlanması.....	67
E. Konut Hakkı.....	68
F. Diğerleri.....	68
§5. ÇEŞİTLİ HUKUK SİSTEMLERİNDE VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİ.....	69
I. LİBERAL DEMOKRASİLER.....	69
A. Amerika Birleşik Devletleri	69
B. Birleşik Krallık.....	70
C. Fransa.....	71
D. Almanya	72

E. İtalya.....	73
F. Danimarka.....	73
G. Belçika.....	74
II. SOSYALİST ÜLKELER.....	74

İkinci Bölüm
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASASI'NDA VERGİNİN YASALLIĞI
İLKESİNİN YERİ

§6. TÜRKİYE'DE VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN ANAYASAL GELİŞİMİ	77
I. İSLAM HUKUKU DÖNEMİ	77
A. Genel Açıklama	77
1. İslam Hukuku	77
2. İslam Hukuku'nun Kaynakları.....	78
B. Ana Çizgileri ile İslam Hukuku'nda Mali Yükümlerin Dayandığı Temeller	79
1. Genel olarak mali yükümlerin nitelikleri ve çeşitleri.....	79
2. İslam Hukuku'nda (Kur'an-ı Kerim'de) verginin yasallığı ilkesi	80
a. Verginin belirgin olması boyutu açısından.....	81
b. Temsilsiz vergi olmaz boyutu açısından	82
c. Yasasız vergi olmaz, verginin alınması zorunluluğu ve verginin zorla yürütüm yoluyla alınması boyutları açısından	85
II. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİ.....	86
A. Mutlak Monarşi Dönemi.....	86
1. Mali hukuka ilişkin hükümlerin genel düzenlenme biçimi	86

2. Anayasa niteliği taşımayan temel belgelerde vergilemeye ilişkin aşamalar	89
a. Sened-i İttifak.....	89
b. Tanzimat Fermanı.....	92
c. Islahat Fermanı.....	94
d. Uygulamaları.....	95
B. Meşrutiyet Dönemi.....	96
1. 1876 Kanunu Esası'si	96
2. 1909 Kanunu Esası'si	98
III. MİLLİ MÜCADELE VE CUMHURİYET DÖNEMİ.....	99
A. Milli Mücadele Dönemi	99
B. 1921 Anayasası.....	101
C. 1924 Anayasası	102
D. 1961 Anayasası.....	104
E. 1982 Anayasası.....	108
1. Yeni anayasanın hazırlanması ve kabul edilmesi.....	108
2. 1982 Anayasası'nın hazırlığı aşamasında vergi ödevi.....	109
3. 1982 Anayasası'nda verginin yasallığı ilkesi	111
§7. VERGİ ÖDEVİNE EGEMEN OLAN ANAYASAL İLKELER İÇERİSİNDE VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN YERİ.....	113
I. VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN VERGİ ÖDEVİNE EGEMEN OLAN DİĞER ANAYASAL İLKELER İLE BAĞLANTISI.....	113
A. Verginin Genelliği İlkesi	113
B. Verginin Mali Güç ile Orantılı Olması İlkesi.....	114
C. Verginin Kamu Giderlerini Karşılılamaya Özgülenmesi İlkesi	115
D. Verginin Adaletli ve Dengeli Dağılımı İlkesi	116
II. VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN DİĞER ANAYASAL İLKELER İÇERİSİNDEKİ İŞLEVİ	117

§8. VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN DEMOKRATİK SOSYAL HUKUK DEVLETİ İLKESİ VE EŞİTLİK İLKESİ İLE İLGİSİ.....	119
I. DEMOKRATİK SOSYAL HUKUK DEVLETİ İLKESİ.....	119
A. Genel Açıklama	119
B. Demokratik Devlet, Hukuk Devleti ve Sosyal Devlet Kavramları	120
1. Demokratik devlet.....	120
2. Hukuk devleti.....	120
3. Sosyal devlet	121
C. Verginin Yasallığı İlkesinin Demokratik Sosyal Hukuk Devleti ile Bağlantısı.....	122
II. EŞİTLİK İLKESİ.....	126

Üçüncü Bölüm
VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN
İÇERİĞİ

§9. VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN İÇERİĞİ.....	133
I. VERGİNİN ANA ÖGELERİ.....	133
II. VERGİYİ KURUCU TEMEL ÖGELER.....	137
A. Genel Açıklama	137
B. Verginin Konusu	137
C. Vergiyi Doğuran Olay	138
D. Verginin Yükümlüsü	140
E. Verginin Konusuna, Vergi Yükümlülüğüne ve Matraha İlişkin Sınırlamalar.....	141
F. Verginin Matrahı.....	142
G. Verginin Oranı (Tarifesi).....	143
III. VERGİSEL ÖDEV VE VERGİSEL YÖNTEM (USUL) İLİŞKİLERİNİ DÜZENLEYEN TEMEL ÖGELER.....	144

A. Genel Açıklama	144
B. Verginin Tarhı, Tebliği ve Tahakkuku	145
1. Verginin Tarhı.....	145
2. Verginin Tebliği.....	145
3. Verginin Tahakkuku.....	146
C. Vergi Borcunun Sona Ermesi	147
1. Verginin Ödenmesi (Tahsili)	147
2. Diğer Nedenlerle Sona Erme	147
D. Değerleme	148
E. Yükümlülerin Ödevleri.....	148
F. Yükümlülerin Denetlenmesi	149
G. Vergi Uyuşmazlıkları ve Cezasal Yaptırımlar	150
IV. YASAL DÜZENLEMENİN SINIRI.....	151
§10. VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN SONUÇLARI.....	154
I. GERİYE YÜRÜMEZLİK İLKESİ	154
A. Genel Açıklama	154
B. Vergi Hukukunda Geriye Yürümezlik İlkesinin Hukuksal Dayanağı	154
C. Geriye Yürümenin Sınırı.....	156
D. Geriye Yürümezlik İlkesinin Uygulanması.....	157
E. Anayasa Mahkemesi Kararlarının ve Danıştay İçtihadı Birleştirme Kararlarının Geriye Yürümesi	161
1. Anayasa Mahkemesi Kararları.....	161
2. Danıştay İçtihadı Birleştirme Kararları	162
F. Yürütme Organının İşlemlerinin Geriye Yürümezliği.....	162
II. ÖRNEKSEME (KIYAS) YASAĞI.....	163
A. Genel Açıklama	163
B. Kıyas Yasağının Sınırları	165
§11. VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİ AÇISINDAN ÖZEL SÖZLEŞMELERİN VERGİ DAİRESİNİ BAĞLAMAMASI.....	167

I. VERGİ DAİRESİNE MUHATAPLIĞIN SÖZLEŞME İLE DEĞİŞTİRİLEMESİ	167
II. VERGİYİ DOĞURAN OLAYA YÖNELEN SÖZLEŞMELERİN BAĞLAYICILIĞI.....	168

Dördüncü Bölüm
VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN
İSTİSNALARI

§12.BAKANLAR KURULUNA TANINABİLECEK DÜZENLEME YETKİSİ VE SINIRLARI	171
I. GENEL OLARAK YÜRÜTMENİN DÜZENLEYİCİ İŞLEMLERİ.....	171
II. HIZLI KARAR ALMA VE KURAL KOYMA GEREKSİNİMİNİN YÜRÜTMENİN KULLANIMLARINA YANSIMASI	173
A. Genel Açıklama	173
1. Yürütmeye verilen ağırlığın nedenleri	173
2. Hukuksal düzen.....	175
B. Ana Çizgileri ile Yürütme Organının Vergilendirme Alanındaki Kullanımları	178
C. Bakanlar Kurulu'nun Anayasa 73 IV Çerçevesindeki Koşullu Değiştirici Düzenleme İşlemleri	180
1. Yetkilendirmenin amacı	180
2. Bakanlar Kurulu'na tanınan yetkinin koşulları	181
a. Hukuksal kullanımın niteliği.....	181
b. Kurucu temel öğelerin sınırlı olması	184
c. Yukarı ve aşağı sınırların yasa ile çizilmesi	185
D. Yürütmenin Vergilendirmede Alelade Düzenleyici İşlemleri.....	187
1. Vergi yükü getirilmeden kişisel rahatsızlığa veya gider artışına yol açan ödevlerin düzenlenmesi	187

2. Vergi yükü getirmeyen, kişisel rahatsızlık vermeyen veya gider gerektirmeyen açıklayıcı düzenlemeler	189
III. SIKIYÖNETİMDE VE OLAĞANÜSTÜ DURUMLARDA YÜRÜTMENİN VERGİLENDİRME YETKİSİ	190
§13. DIŞ TİCARETİN DÜZENLENMESİ.....	195
I. GENEL AÇIKLAMA.....	195
II. EK MALİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ KOYUP KALDIRMAYA YETKİLİ ORGAN	196
III. VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİ AÇISINDAN DIŞ TİCARETİN DÜZENLENME BİÇİMİ.....	199
§14. UZLAŞMA KURUMUNUN VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİ KARŞISINDAKİ KONUMU	202
I. ANA ÇİZGİLERİ İLE UZLAŞMANIN AMACI VE NİTELİĞİ.....	202
A. Uzlaşmanın Amacı.....	202
B. Uzlaşmanın Niteliği	203
II. VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİ AÇISINDAN UZLAŞMA KURUMU.....	204
A. Genel Açıklama	204
B. Uzlaşma Kurumu ile Verginin Yasallığı İlkesinin Çeliştiği Yönler.....	205

Beşinci Bölüm

ULUSLARARASI ANLAŞMALAR

§15. VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİ AÇISINDAN ULUSLARARASI ANLAŞMALAR	209
I. GENEL AÇIKLAMA.....	209
II. ULUSLARARASI VERGİ ANLAŞMALARINA İLİŞKİN HUKUKSAL DÜZENLEME.....	210

III. ULUSLARARASI ANLAŞMALAR DÜZENİ İLE VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI.....	212
A. Genel Açıklama	212
B. Avrupa Birliği Yönünden.....	214

Altıncı Bölüm

VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNE UYGUNLUĞUN DENETİMİ

§16. YASAMA ORGANI DÜZEYİNDE DENETİM	221
I. DENETİMİN BOYUTLARI.....	221
II. YASAMA ORGANI DÜZEYİNDE DENETİM	222
A. Genel Açıklama	222
B. Yasa Tasarılarının ve Önerilerinin Meclis Başkanlığı'nda Değerlendirilmesi	223
C. Yasa Tasarılarının ve Önerilerinin Yasama Meclisinin İlgili Komisyonunda İncelenmesi	223
D. Yasa Tasarılarının ve Önerilerinin Meclis Genel Kurulu'nda Görüşülmesi (Meclis Genel Kurulu'nun Kendi Kendisini Denetlemesi).....	225
E. Yasa Tasarılarının ve Önerilerinin Hazırlanması Aşamasında Uzmanlık Kurullarının Önemi.....	229
F. Devlet Başkanının Yasa Üzerindeki Etkinliği	230
§17. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN DENETİMİ	232
I. YARGISAL DENETİMDE ANA ÇİZGİLERİ İLE ANAYASA MAHKEMESİ'NİN İŞLEVİ.....	232
II. VERGİ YASALARININ ANAYASA MAHKEMESİ'NCE DENETİMİNİN SINIRLILIĞI.....	235
A. Genel Koşullardan Kaynaklanan Kısıtlayıcılık	235
1. Anayasa Mahkemesi'nde Açılacak Davaların Koşullarının Sertliği.....	235

a. İptal Davası	235
b. İtiraz Yolu ile Görülen Dava.....	236
2. Milli Güvenlik Konseyi Döneminde Çıkarılmış Bulunan Yasalar	240
3. Vergi Yasalarındaki Eksik Düzenlemeler.....	241
4. Uluslararası Anlaşmalar	243
5. Olağanüstü Hallerle İlgili Düzenlemeler.....	243
B. Anayasal Denetimin Verginin Yasallığı İlkesinin Tüm Boyutlarını Kapsamaması.....	246
III. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİNİN BOYUTLARINI DENETLEMESİ	
A. Genel Açıklama	246
B. Yasasız Vergi Olmaz Boyutu Uyarınca Denetim	247
C. Verginin Belirgin Olması Boyutu Uyarınca Denetim.....	249
IV. DENETİMİN ETKİLERİ	
A. Denetimin Yönü.....	249
B. İptal Kararının Yasayı Kaldırması.....	250
§18. YÖNETSEL YARGININ ANAYASAL DENETİMİ.....	252
I. GENEL AÇIKLAMA.....	252
II. YÖNETSEL YARGININ DENETİMİ.....	
A. Dayandıkları Yasalar Bakımından Anayasa Mahkemesi'nin Denetimini İlgilendiren Yönetmel Düzenlemeler	254
1. Verginin Ana Öğelerini Çerçeveleyen Yasalara İlişkin Yönetmel Düzenlemeler	254
2. Yalnızca Yetki Devreden Yasalara İlişkin Yönetmel Düzenlemeler	258
3. Çerçvelendirilmiş ve Çerçvelendirilmemiş Yasaların Yetki Devretmeleri.....	260
B. İşlev Gaspı Niteliğindeki Vergisel Düzenleyici İşlemler	262

III. DANIŞTAY'IN ANAYASAL ÖN DENETİM İŞLEVİ.....	265
§19. İNSAN HAKLARI AVRUPA MAHKEMESİ'NCE DENETİMİ.....	266
I. VERGİ YASALARI VE İNSAN HAKLARI AVRUPA SÖZLEŞMESİ.....	266
II. VERGİSEL İHLALLER VE İNSAN HAKLARI AVRUPA MAHKEMESİ.....	267
A. Vergisel Odaklı İhtilafların İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'ne Götürülmesi	267
B. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin Doğrudan Vergi Aslını İlgilendiren İhlallere Kapalı Olması İlkesi	268
C. Kapalılık İlkesinin İstisnaları.....	269
III. VERGİNİN YASALLIĞI İLKESİ VE İNSAN HAKLARI AVRUPA MAHKEMESİ.....	270
A. Verginin Yasallığı İlkesinin Boyutları Açısından.....	270
1. Yasasız Vergi Olmaz İlkesi Açısından-İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin “Yasa” Anlayışı	270
2. Temsilsiz Vergi Olmaz İlkesi Açısından	272
3. Verginin Belirgin Olması İlkesi Açısından	273
B. Verginin Yasallığı İlkesinin Sonuçlarından Birisi Olarak Geriye Yürüme Yasağı Açısından	274
§20. SONUÇ	275
KAVRAMLAR DİZİNİ.....	281